

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України

Збірник наукових праць

Шпілярович В.В.

ORCID: 0000-0002-1761-9892

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ХХІ СТОЛІТТЯ

УДК 343.33

Війна, якщо вона ведеться правильно
і з суворим дотриманням громадянських прав,
містить в собі щось піднесене

Еммануїл Кант

Постановка проблеми. Питання протидії суспільно небезпечним діям, які посягають на життєвоважливі інтереси міжнародного співтовариства, основи належного функціонування держав і збереження людської цивілізації, на сьогодні є одним з основних напрямів діяльності відповідних міжнародних та національних інституцій. Ця актуальність обумовлена непоодинокими випадками серйозного порушення окремими суб'єктами положень міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів, права війни) через зростання кількості збройних протистоянь по всьому світу, не зважаючи на нормативне закріплення та визнання світовою спільнотою принципів міжнародного права. Яскравим прикладом цього є вчинення Російською Федерацією (далі – РФ) у ХХІ столітті низки міжнародних злочинів, в т. ч. й воєнних злочинів, на території України, починаючи з 20 лютого 2014 року, коли спочатку відбулося насильницьке протиправне відторгнення нею більшої частини Кримського півострова, розташованого у межах українських адміністративних одиниць – Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, від України, а згодом одностороннє незаконне включення їх до складу РФ на правах суб'єктів федерації – «Республіки Крим» та «міста федерального значення Севастополь».

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження воєнних злочинів, які мають місце на території України в умовах міжнародного збройного конфлікту в ХХІ столітті, є низка міжнародних нормативно-правових актів,

внутрішнє кримінальне законодавство України, а також наукові праці тих вчених, які безпосередньо стосуються досліджуваної проблеми або частково присвячені важливим концептуальним проблемам воєнних злочинів як різновиду міжнародних злочинів.

Метою статті є дослідження воєнних злочинів, які в умовах міжнародного збройного конфлікту мають місце на території України в XXI столітті, з позиції міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів, права війни) та Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень ст. ст. 1, 2, 132 Конституції України «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території» [1]. Більше того, такі принципи, як: принцип суверенної рівності держав, принцип невтручання у внутрішні справи держав, принцип непорушності кордонів та принцип територіальної цілісності держав безпосередньо закріплені також у нормах міжнародних нормативно-правових актів, а саме у Декларації про принципи міжнародного права від 24 жовтня 1970 року [2] та Статуті Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року [3]. Однак зазначені вище принципи, а також низка інших принципів міжнародного права, тепер абсолютно не дотримуються з боку РФ по відношенню до України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави. Особливої актуальності це набуло з 24 лютого 2022 року, коли о 5.00 Збройні сили РФ нанесли масовані ракетно-бомбові удари по окремих аеродромах та військових об'єктах Збройних сил України в межах території України.

Варто зауважити, що після зазначених вище подій, одними із перших держав, які визнали вчинення РФ на території України відповідних міжнародних злочинів, були США та Республіка Польща. Зокрема, 15 березня 2022 року, верхня палата Конгресу США (Сенат США) одноголосно ухвалила резолюцію, яка вимагає розслідування щодо Президента РФ Володимира Путіна як воєнного злочинця [4]. Аналогічне рішення 23 березня 2022 року прийняв також Сейм Республіки Польща [5].

З початку незаконного вторгнення в Україну (починаючи з 2014 року) і до сьогоднішнього дня РФ порушує закони та звичаї війни та періодично вчиняє на її території воєнні злочини. До найпоширеніших з них можна віднести: масові убивства мирного населення, викрадення представників органів місцевого самоврядування, катування полонених та цивільних осіб, зґвалтування, примусова евакуація (депортація) мирного населення, авіа удари по цивільним об'єктам інфраструктури, створення гуманітарної катастрофи тощо. Підтвердженням цього є документування конкретних фактів правоохоронними органами України (органами Національної поліції України, органами Служби Безпеки України, органами Державного Бюро розслідування, органами Національного антикорупційного бюро України), відповідними громадськими організаціями («Truth Hounds», «Україна. П'ята ранку/Ukraine. Fife AM Coalition», «Трибунал для Путіна» тощо) та міжнародними експертами з метою забезпечення подальшого притягнення винних до відповідальності.

Докази воєнних злочинів, вчинених РФ на території України, також збирають європейські держави, де координує цей процес правоохоронний орган Європейського Союзу (далі – ЄС) – Європейське поліцейське управління (Європол). Зокрема, країни-члени ЄС на даний момент опитують українських потерпілих, свідків, збирають фото, відео. Європол допомагає їх аналізувати, а Європейське агентство, що співпрацює з судовими та поліцейськими органами країн-членів ЄС (Євроюст), організувало спеціальну слідчу групу для розслідування відповідних воєнних злочинів, що мають місце на території України [6].

Як наслідок, 2 березня 2022 року Міжнародний кримінальний суд розпочав незалежне розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, вчинених у зв'язку з агресивною війною РФ проти України. А уже практично через рік, 17 березня 2023 року, Палата попереднього провадження Міжнародного кримінального суду видала ордери на арешт двох осіб у контексті ситуації в Україні: Президента РФ Володимира Володимировича Путіна та Уповноваженої Президента РФ з прав дитини Марії Олексіївни Львової-Белової, яких підозрюють у вчиненні воєн-

них злочинів у вигляді незаконних депортації та переміщення населення, зокрема дітей, з окупованої території України, починаючи з 24 лютого 2022 року [7].

Крім того, 23 березня 2023 року у будівлі Міжнародного кримінального суду підписано Угоду про відкриття польового Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду в Україні. За результатами укладення такої Угоди, у липні 2023 року в Гаазі розпочав роботу Міжнародний центр з розслідування вторгнення РФ в Україну, до складу якого ввійшли прокурори з України, ЄС, США та Міжнародного кримінального суду. Одним з основних завдань зазначеного вище Центру є об'єднання всіх наявних доказів, які вказують на вчинення РФ на території України воєнних злочинів [6].

Немаловажну роль у цій сфері відіграють також національні суди України, які по мірі можливості розглядають справи, пов'язані з вчиненням російськими загарбниками відповідних кримінальних правопорушень щодо українців у контексті міжнародного збройного конфлікту. Це є надзвичайно важливим, оскільки, як було зазначено Спеціальним доповідачем ООН з питань тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання, Еліс Джилл Едвардс, під час зустрічі у Касаційному кримінальному суді Верховного Суду, «в Україні багато заходів, для вирішення тих викликів, які стоять перед нею на даний момент, вживається в «режимі реального часу» – поки вторгнення триває. І це унікально, оскільки компетентні органи не очікують на завершення міжнародного збройного конфлікту (як це було в багатьох інших державах), розслідують злочини вже зараз» [8].

У контексті досліджуваної проблеми, доцільно звернути увагу на те, що в сучасний період досить часто і в засобах масової інформації, і від звичайних пересічних громадян можна почути ототожнення понять «воєнні злочини» та «військові злочини». Хоча за своєю правовою природою це абсолютно різні та самостійні кримінальні правопорушення. Зокрема, щодо поняття «військових злочинів» (згідно чинного КК України – «військових кримінальних правопорушень»), то це правопорушення, які

регламентовані внутрішнім кримінальним законодавством нашої держави – Розділом XIX КК України, який називається «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (Військові кримінальні правопорушення)» [9]. Тобто такі кримінальні правопорушення мають виключно внутрішньодержавний характер.

«Воєнні злочини» – це серйозне порушення положень міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів, права війни), яке становить загрозу для всього міжнародного співтовариства і за які передбачається кримінальна відповідальність як на міжнародному, так і на національному рівнях. Тобто це поняття характерне виключно для міжнародного права, а саме міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів, права війни) і відповідно має більш глобальний характер, оскільки стосується інтересів всього світу. А його виникнення пов'язано з гуманізацією війни шляхом формування її законів та звичаїв – обмеження способів та методів ведення війни через заборону певних видів зброї та набоїв, які завдавали непотрібних страждань, обмеження кола осіб та об'єктів, які могли бути об'єктом нападу тощо.

Щодо кримінальної відповідальності за воєнні злочини на міжнародному рівні, то слід констатувати, що першим міжнародним нормативно-правовим документом, який наводив певний перелік правил ведення війни, була Конвенція про поліпшення долі поранених на полі бою від 22 серпня 1864 року № 995_558 (так звана Женевська конвенція 1864 року). Зокрема, згідно її основних положень [10]:

- 1) лікарі та медсестри не повинні вважатися учасниками бойових дій і не підлягають захопленню у полон;
- 2) заохочувалися дії мирного населення, спрямовані на допомогу пораненим;
- 3) гарантувався догляд за пораненими і хворими, незалежно від того, на чиєму боці вони воювали;
- 4) знак Червоного Хреста на білому полі повинен був означати, що там, де його встановлено, розташовані госпіталі та медперсонал, яким має бути забезпечений захист і піклування.

Згодом до комплексу норм міжнародного гуманітарного права була включена Конвенція про закони та звичаї сухопутної війни від 29 липня 1899 року № 995_765 (так звана Гаазька конвенція 1899 року), якою забороняється [11]:

а) руйнувати чи загарбувати ворожу власність, окрім випадків, коли подібне руйнування чи загарбання нагально викликане воєнною необхідністю;

б) віддавати на розграбування місце або місто, навіть узяті приступом.

в) будь-яке загарбання, руйнування чи умисне пошкодження таких установ, історичних пам'яток, творів художніх і наукових забороняється і підлягає переслідуванню.

Не менш важливими при вивченні законів та звичаїв, що застосовуються під час ведення війни, є IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року № 995_222 (так звана Гаазька конвенція 1907 року, що набрала чинності для України 24 серпня 1991 року), яка під час ведення війни особливо забороняє воюючим сторонам [12]:

а) застосовувати отруту або отруєну зброю;

б) віроломно вбивати чи ранити осіб, що належать до нації або армії супротивника;

в) вбивати чи ранити супротивника, який, склавши зброю або більше не маючи засобів захисту, беззастережно здався;

г) оголошувати, що жодної пощади не буде;

д) застосовувати зброю, снаряди або речовини, здатні завдати зайві страждання;

е) неналежним чином використовувати прапор парламентаря, національний прапор чи військові знаки розрізнення та форму ворога, а також відмітні знаки за Женевською конвенцією;

є) знищувати або захоплювати власність ворога, крім випадків, коли таке знищення або захоплення настійно вимагається військовою необхідністю;

ж) оголошувати скасованими, призупиненими або неприйнятними для розгляду у суді права і позови громадян супротивної сторони;

з) примушувати громадян супротивної сторони брати участь у військових діях, спрямованих проти їхньої власної держави, навіть у випадку, якщо вони перебували на службі такої воюючої сторони до початку війни.

У ст. 6 (b) Статуту Міжнародного воєнного трибуналу для суду і покарання головних воєнних злочинців європейських держав осі в Нюрнберзі від 8 серпня 1945 року № 998_201 (так званий Статут Міжнародного воєнного трибуналу в Нюрнберзі) зазначалося, що воєнними злочинами є порушення законів і звичаїв війни, які в себе включали [13]:

- 1) вбивство чи катування військовополонених або осіб, які перебувають у морі;
- 2) вбивство заручників;
- 3) розкрадання державної або приватної власності;
- 4) безглузде руйнування населених пунктів;
- 5) руйнування, що не обумовлене військовою необхідністю;
- 6) інші злочини.

Після Другої світової війни, а саме 12 серпня 1949 року були прийняті Женевські конвенції: Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (Женевська конвенція I) від 12 серпня 1949 року № 995_151 [14], Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу Збройних сил на морі (Женевська конвенція II) від 12 серпня 1949 року № 995_152 [15], Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (Женевська конвенція III) від 12 серпня 1949 року № 995_153 [16] та Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (Женевська конвенція IV) від 12 серпня 1949 року № 995_154 [17]), які 3 липня 1954 року ратифіковані Указом Президії Верховної Ради Українською РСР «Про ратифікацію Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни» [18]. Зазначеними вище Конвенціями замінено Женевські конвенції 1929 року (Конвенцію про поводження з військовополоненими від 27 липня 1929 року, Конвенцію про поліпшення долі поранених та хворих у регулярних арміях від 27 липня 1929 року) та кодифіковано міжнародне гуманітарне право (право збройних конфліктів, право війни) з визначенням переліку

воєнних злочинів, що в сукупності утворюють єдину їх систему. Зокрема, до таких злочинів Женевськими конвенціями 1949 року відносяться [14; 15; 16; 17]:

- 1) умисне вбивство;
- 2) катування і нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти, умисне заподіяння тяжких страждань чи серйозного каліцтва, завдання шкоди здоров'ю;
- 3) незаконне, невмотивоване та широкомасштабне знищення, руйнування і привласнення майна, що не обумовлене військовою необхідністю, вчинене щодо осіб та майна, яке знаходиться під захистом Женевських конвенцій 1949 року;
- 4) примус цивільної особи чи військовополоненого служити в Збройних силах ворожої держави;
- 5) незаконна (примусова) депортація, переміщення цивільної особи;
- 6) захоплення заручників;
- 7) незаконний арешт цивільної особи;
- 8) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні.

Даний перелік суттєво доповнив Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року № 995_199, включивши в число серйозних порушень ще такі, як [19]:

- a) перетворення цивільного населення, окремих цивільних осіб в об'єкти нападу;
- б) здійснення нападу невибіркового характеру на цивільне населення або цивільні об'єкти, коли відомо, що такий напад стане причиною надмірних смертей, поранень серед цивільного населення або заподіє шкоду цивільним об'єктам;
- в) здійснення нападу на об'єкти та споруди, які містять небезпечні сили, коли відомо, що такий напад стане причиною надмірних смертей, поранень серед цивільного населення або заподіє шкоду цивільним об'єктам;

г) перетворення місцевостей, які не обороняються, та демілітаризованих зон в об'єкт нападу;

д) здійснення нападу на особу, коли відомо, що вона приєдналася брати участь у воєнних діях;

е) використання не за призначенням емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця та інших міжнародно визнані захисні емблеми, знаки та сигнали, включаючи прапор перемир'я та захисну емблему культурних цінностей;

є) переміщення окупаючою державою частини її власного цивільного населення на окуповану територію або депортація чи переміщення всього або частини населення окупованої території;

ж) невинуватого затримка репатріації військовополонених або цивільних осіб;

з) застосування практики апартеїду, інших негуманних і принижуючих дій, заснованих на расовій дискримінації, які зневажають гідність особи;

і) напад на розпізнані історичні пам'ятники, твори мистецтва або місця відправлення культу, які є культурною або духовною спадщиною народів і яким спеціальною угодою надається захист, в наслідок чого вони зазнають великих руйнувань;

ї) позбавлення особи права на неупереджене та нормальне судочинство.

Визнання додаткової відмітної емблеми («емблеми третього Протоколу»), яка може використовуватися відповідними державами під час міжнародного збройного конфлікту, закріплено у Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) від 8 грудня 2005 року № 995_g74 [20].

Найбільш сучасним та чинним міжнародним нормативно-правовим актом, в якому систематизовано повний перелік суспільно небезпечних діянь, що належать до воєнних злочинів, є Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 року № 995_588 (так званий Римський Статут), який набрав чинності з 1 липня 2002 року та є угодою про заснування міжнародного судового органу, що має кримінальну юрисдикцію, і є спробою об'єднати договірний механізм, заснований на юрисдикції

держав-учасниць, з імперативною юрисдикцією від імені світового співтовариства [21, с. 243]. Зокрема, у ст. 8 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 року № 995_588 наведено перелік воєнних злочинів, більшість з яких визнані ще з часів Другої світової війни та є, на жаль, актуальними й зараз [22]:

- а) умисне вбивство;
- б) катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти;
- в) умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю;
- г) широкомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликано військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо;
- д) примушування військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, до служби у збройних силах ворожої держави;
- е) умисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, права на справедливий і звичайний суд;
- є) незаконна депортація або переміщення чи незаконне позбавлення волі;
- ж) захоплення заручників;
- з) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права (умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у воєнних діях; умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями; умисне спрямування нападів на персонал, об'єкти, матеріали, підрозділи або транспортні засоби, задіяні в наданні гуманітарної допомоги чи в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, доки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти згідно з міжнародним правом збройних конфліктів тощо).

Щодо кримінальної відповідальності за воєнні злочини на національному рівні, то у чинному кримінальному законодавстві

України в межах Розділу XX КК України («Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку») є ст. 438, яка регламентує кримінальну відповідальність за «Порушення законів та звичаїв війни» [9]. Поява та існування у КК України ст. 438 – «Порушення законів та звичаїв війни» обумовлені реалізацією Україною своїх міжнародних зобов'язань у відповідній сфері – набранням чинності для України низки міжнародних нормативно-правових актів, зокрема: Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (з деякими застереженнями) [14; 15; 16; 17], Додаткових протоколів до них [19; 20], а також Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни (витяг) від 29 липня 1899 року № 995_765 [11] та IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року [12].

З об'єктивної сторони порушення законів та звичаїв війни характеризується вчиненням суспільно небезпечних діянь, змістом яких є [9]:

- 1) жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням;
- 2) вигнання цивільного населення для примусових робіт;
- 3) розграбування національних цінностей на окупованій території;
- 4) застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом;
- 5) інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 6) віддання наказу про вчинення зазначених вище дій.

Даний склад кримінального правопорушення є ускладненим кримінальним правопорушенням, а саме складеним, оскільки його об'єктивна сторона включає в себе дуже велику кількість суспільно небезпечних діянь, які являють собою самостійні склади кримінальних правопорушень, передбачених відповідними статтями КК України (наприклад, різного ступеня тілесні ушкодження (ст. ст. 121, 122, 125 КК України), побої і мордування (ст. 126 КК України), катування (ст. 127 КК України), незаконне про-

ведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України), незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК України), насильницьке зникнення (ст. 146-1 КК України), зґвалтування (ст. 152 КК України), сексуальне насильство (ст. 153 КК України), пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) тощо).

Більше того, диспозиція ст. 438 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, має бланкетний характер, оскільки для того, щоб розкрити суть суспільно небезпечних діянь, які утворюють об'єктивну сторону відповідного складу кримінального правопорушення, необхідно проаналізувати низку положень міжнародного права та/або міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Не менш важливим є те, що згідно Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів від 25 січня 1974 року № 994_125 [23] (ратифікована Верховною Радою України на підставі закону України «Про ратифікацію Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів» від 6 березня 2003 року № 130-VI [24]) та ст. ст. 49, 80 КК України [9], до воєнних злочинів не застосовуються строки давності притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за їх вчинення або виконання обвинувальних вироків у зв'язку з такими правопорушеннями.

Висновки. Таким чином, резюмуючи все вище зазначене, слід підсумувати, що воєнні злочини, які в XXI столітті мають місце на території України:

а) є серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів, права війни), тобто міжнародно-визнаних законів та звичаїв, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за їх порушення;

б) вчиняються в умовах міжнародного збройного конфлікту, що існує між двома державами (в даному випадку між РФ та Україною) із застосуванням Збройних сил відповідних держав;

в) є злочинами, до яких не застосовуються строки давності притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за їх вчинення або виконання обвинувальних вироків у зв'язку з такими правопорушеннями.

1. Конституція України : Основний закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/card2#Card> (дата звернення: 28 серпня 2023 року).
2. Декларація про принципи міжнародного права : міжнародний документ ООН від 24 жовт. 1970 р. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0 (дата звернення: 28 серпня 2023 року).
3. Статут Організації Об'єднаних Націй : міжнародний документ ООН від 26 черв. 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 28 серпня 2023 року).
4. U.S. Senate unanimously condemns Putin as war criminal. URL: <https://www.reuters.com/world/us/us-senate-unanimously-condemns-putin-war-criminal-2022-03-15>.
5. Sejm uznał Władimira Putina za zbrodniarza wojennego. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1128162%2Csejm-uznal-wladimira-putina-za-zbrodniarza-wojennego.html>.
6. Воєнні злочини РФ в Україні: громадські організації, що документують їх та збирають свідчення для трибуналу. URL: <https://suspilne.media/523271-voenni-zlocini-rf-v-ukraini-gromadski-organizacii-so-dokumentuut-ih-ta-zbiraut-svidcenna-dla-tribunalu/>.
7. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт Путіна. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3683849-miznarodnij-kriminalnij-sud-vidav-order-na-arrest-putina.html>.
8. Верховний Суд. Тортури як воєнний злочин. URL: <https://www.facebook.com/100064736977463/posts/pfbid052i29pAbtCBTxsfZkzKZNQQ64Hi cfFT3QUXXwUSJBzhx7ceF3RSSBa4f4kFoaUvTV/?sfnsn=mo>.

9. *Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2002 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
10. *Конвенція про поліпшення долі поранених на полі бою № 995_558 від 22 серп. 1864 р. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_1864.*
11. *Конвенція про закони та звичаї сухопутної війни (витяг) : міжнародний документ від 29 лип. 1899 р. № 995_765. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_765#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
12. *IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі : міжнародний документ від 18 жовт. 1907 р. № 995_222. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
13. *Статут Міжнародного воєнного трибуналу для суду і покарання головних воєнних злочинців європейських держав осі : міжнародний документ від 8 серп. 1945 р. № 998_201. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140950__140950 (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
14. *Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях : міжнародний документ ООН від 12 серп. 1949 р. № 995_151. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
15. *Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу Збройних сил на морі : міжнародний документ ООН від 12 серп. 1949 р. № 995_152. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
16. *Женевська конвенція про поводження з військовополоненими : міжнародний документ ООН від 12 серп. 1949 р. № 995_153. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
17. *Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : міжнародний документ ООН від 12 серп. 1949 р. № 995_154. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).*
18. *Про ратифікацію Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни : Указ Президії Верховної Ради Української*

PCP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114%D0%B0-03#Text> (дата звернення: 28 серпня 2023 року).

19. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) : міжнародний документ ООН від 8 черв. 1977 р. № 995_199. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).
20. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмінної емблеми (Протокол III) : міжнародний документ ООН від 8 груд. 2005 р. № 995_g74. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).
21. Грушко М. В. Воєнні злочини як міжнародні злочини *jus cogens*. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 1. С. 241–244.
22. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду : міжнародний документ від 17 лип. 1998 р. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).
23. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів : міжнародний документ Ради Європи від 25 січ. 1974 р. № 994_125. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_125#Text (дата звернення: 28 серпня 2023 року).
24. Про ратифікацію Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів : закон України від 6 бер. 2003 р. № 130-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130-17#Text> (дата звернення: 28 серпня 2023 року).

Шпіляревич В.В. Воєнні злочини на території України в умовах міжнародного збройного конфлікту XXI століття.

Воєнні злочини є серйозним порушенням положень міжнародного гуманітарного права та становлять загрозу для всього міжнародного співтовариства, за які передбачається кримінальна відповідальність як на міжнародному, так і на національному рівнях. Зокрема, міжнародними нормативно-правовими актами, в яких кодифіковано міжнародне гуманітарне право (права збройних конфліктів, права війни) та міститься перелік воєнних злочинів, що вчиняються в умовах міжнародного збройного конфлікту, є:

а) Конвенція про закони та звичаї сухопутної війни (витяг) від 29 липня 1899 року № 995_765;

б) IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року № 995_222;

в) Женевські конвенції (Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (Женевська конвенція I) від 12 серпня 1949 року № 995_151, Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу Збройних сил на морі (Женевська конвенція II) від 12 серпня 1949 року № 995_152, Женевська конвенція про поводження з військово-в'язнями (Женевська конвенція III) від 12 серпня 1949 року № 995_153, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (Женевська конвенція IV) від 12 серпня 1949 року № 995_154);

г) Додаткові протоколи до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року № 995_199 та Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) від 8 грудня 2005 року № 995_g74);

д) Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 року № 995_588.

У чинному кримінальному законодавстві України кримінальна відповідальність за воєнні злочини регламентована у Розділі XX КК України («Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»), а саме у ст. 438 – «Порушення законів та звичаїв війни».

Ключові слова: принципи міжнародного права, Женевські конвенції, закон та звичаї війни, воєнні злочини, кримінальна відповідальність.

Shpiliarevych V.V. War crimes on the territory of Ukraine in the conditions of the international armed conflict of the 21st century.

From the first day of the invasion until today, the Russian Federation violates the laws and customs of war and massively commits war crimes on the territory of Ukraine, which are a serious violation of the provisions of international humanitarian law and pose a threat to the entire international community, for which criminal responsibility is provided both internationally and national levels. In particular, the international legal acts that codify international humanitarian law (laws of armed conflicts, laws of war) and contain a list of war crimes committed in the context of an international armed conflict are:

a) Convention on the Laws and Customs of Land War (excerpt) of July 29, 1899 No. 995_765;

b) IV Convention on the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations on the Laws and Customs of War on Land dated October 18, 1907 No. 995_222;

c) Geneva Conventions (Convention for the Amelioration of the Fate of the Wounded and Sick in Active Armies (Geneva Convention I) of August 12, 1949 № 995_151, Convention for the Amelioration of the Fate of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of the Armed Forces at Sea (Geneva Convention II) of August 12, 1949 № 995_152, Geneva Convention for the Treatment of Prisoners of War (Geneva Convention III) of August 12, 1949 № 995_153, Geneva Convention for

the Protection of the Civilian Population in Time of War (Geneva Convention IV) of August 12, 1949 № 995_154);

d) Additional Protocols to the Geneva Conventions of August 12, 1949 (Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12, 1949 Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) of June 8, 1977 № 995_199 and Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12, 1949 Relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol II) of December 8, 2005 № 995_200);

g) The Rome Statute of the International Criminal Court of July 17, 1998 No. 995_588, which systematizes a complete list of socially dangerous acts that belong to war crimes and were regulated by many sources of international humanitarian law.

In the current criminal legislation of Ukraine, criminal liability for war crimes is regulated in Chapter XX of the Criminal Code of Ukraine («Criminal Offenses Against Peace, Human Security and International Legal Order»), namely in Art. 438 – «Violation of the laws and customs of war».

Keywords: principles of international law, Geneva Conventions, laws and customs of war, war crimes, criminal responsibility.